

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Аталієвої Алли Олександрівни

**«Взаємодія стресу та особистісних факторів при хімічній залежності»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук
зі спеціальності 19.00.04 – медична психологія**

Актуальність дисертаційного дослідження Аталієвої Алли Олександрівни зумовлена необхідністю ґрунтовного вивчення взаємодії стресу і особистісних факторів у осіб з хімічною залежністю. Здоров'я людини є одним з феноменів, що найбільш гостро визначає специфіку сучасного соціокультурного середовища, яке перебуває в ситуації глобальної кризи та надзвичайно високих темпів трансформацій всіх своїх структур. Одним з наслідків кризи є зростання кількості осіб, залежних від наркотичних речовин у всьому світі. Так, Організація Об'єднаних Націй у резолюції 65/95, визнає, що проблеми психічного здоров'я мають велике значення для будь-якого суспільства і є істотним показником, що збільшує рівень захворювань, знижує якість життя, що в свою чергу, призводить до величезних економічних та соціальних витрат. Проблеми психології стресу все більше привертають сучасних дослідників, що вивчають різні аспекти людської поведінки. Отже дисертаційне дослідження Аталієвої А. О. присвячене надзвичайно актуальній темі - вивченню взаємодії стресу та особистісних чинників, які сприяють формуванню хімічної адикції.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна та достовірність.

В дисертаційній роботі Аталієвої А. О. є чимало положень, наукових ідей, що мають необхідні ознаки наукової новизни. Дисертантка виявила широку наукову ерудицію, обізнаність як з класичними, так і

найсучаснішими дослідженнями, про що свідчить перелік цитованих джерел, що налічує 372 посилань, значна частина з яких (198) є англійськими. Таким чином, дисертанткою проаналізовано широке коло робіт, що вписує дане дослідження в актуальний контекст світової психологічної науки.

Вступ до дисертаційної роботи відповідає стандартам кваліфікаційної роботи та загалом добре відображає сутність проведеної роботи від первинного задуму до реалізації. Дисертантка коректно визначає основні елементи роботи, об'єкт, предмет та мету, формулює дослідницькі завдання та адекватно обґрунтовує актуальність і новизну обраної проблематики.

В першому розділі роботи здійснюється теоретичний аналіз наукових джерел, присвячених предметному полю – теоретичному вивченню впливу стресу на особистість при хімічній залежності. Дані проаналізованих досліджень не лише відтворюються дисертанткою, але систематизуються з метою проблематизації та висвітлення недостатньо розроблених положень. На основі проаналізованої інформації авторка формує власні тези, проводить паралелі та здійснює узагальнення, послуговуючись надбанням різних наукових підходів.

У результаті дисертанткою наводяться основні проблеми дослідження хімічної залежності.

У другому розділі автор здійснює методологічне обґрунтування плану дослідження. Окрему цінність роботі надає міждисциплінарний аналіз досліджуваної проблеми, авторка обґрунтовує дизайн дослідження взаємодії стресу та особистісних факторів при хімічній залежності. Загалом, вибір дослідницької стратегії та інструментарію є адекватним для виконання дослідницьких завдань.

Третій розділ присвячено висвітленню результатів емпіричного дослідження особистісних особливостей як чинників формування хімічної

залежності та проведено вивчення стресового навантаження осіб з хімічною адикцією на різних етапах життєвого шляху, наведено типологію осіб з хімічною залежністю, обґрунтовано психокорекційні заходи, що специфічні для кожного типу. Статистичний аналіз та інтерпретація його результатів здійснені належним чином, авторка наводить глибокий та змістовний аналіз отриманих даних, порівнюючи їх з результатами подібних досліджень в обраному предметному полі. Використання методів пошуку зв'язку, а саме, кореляційного, дисперсійного, частотного, кластерного та дискримінантного аналізу, дозволило отримати цілісне уявлення про роль стресових факторів в різні періоди формування особистості в генезі хімічних залежностей з урахуванням кількісних і якісних характеристик негативних життєвих подій.

Ознак порушення дисертантом *академічної доброчесності* не встановлено.

Підсумовуючи вищесказане, дисертаційну роботу Аталієвої Алли Олександрівни можна охарактеризувати як самостійне, оригінальне і завершене дослідження, що виконане на належному науковому рівні і є вагомим внеском в психологічну теорію і практику.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях.

Аталієвою А. О. підбрані надійні діагностичні інструменти, які повною мірою відповідають меті та завданням дослідження. Особливо цінним уявляється застосування сучасних психодіагностичних методик, спрямованих на виявлення взаємодії стресу та особистісних факторів при хімічній залежності. У дослідженні було сформовано репрезентативну вибірку, що забезпечило надійність та вірогідність результатів і дозволило застосувати адекватні статистичні методи.

Не викликає сумніву наукова новизна дослідження в умовах бурхливого розвитку сучасної медичної психології. Вона полягає у виділенні основних чинників формування адикції. На основі теоретичного аналізу та узагальнення отриманого емпіричного матеріалу Аталісва А. О. робить висновки, в яких реалізується дослідницька мета та виконуються поставлені завдання.

У публікаціях авторки(б) повною мірою відображено та оприлюднено результати дослідження. Вони відбивають різні етапи роботи Аталісвої А. О. над обраною проблематикою протягом усього періоду підготовки дисертації.

Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання. Безперечним є теоретичне та практичне значення дослідження, яке визначається тим, що отримані результати можуть бути використані при викладанні «Загальна психологія» та «Клінічна психологія», а також у читанні курсу «Психологія відносин» для засуджених до позбавлення волі здобувачів освіти.

Разом з тим, до дисертаційної роботи можна висловити певні *побажання - зауваження*:

1. У першому розділі дисертаційного дослідження авторка розглядає феномен хімічної залежності, аналізує моделі її розвитку та індивідуально-особистісні особливості хворих із залежністю від психоактивних речовин. Проте, механізми формування адикції осіб у генезі різних хімічних залежностей (наркоманія і алкоголізм) залишається недостатньо розкритим.
2. У третьому розділі авторкою здійснено аналіз особистісних особливостей як чинників формування хімічної залежності та проведено вивчення стресового навантаження осіб з хімічною адикцією на різних етапах життєвого шляху. Вражає надзвичайно високопрофесійна статистична база дослідження, така як: розрахунок

описових статистик, аналіз частотного розподілу, аналіз асоціацій, кореляційний аналіз, параметричний однофакторний дисперсійний аналіз за F-критерієм, непараметричний дисперсійний аналіз з використанням H-критерію Краскала-Волліса, статистична процедура бутстрепа, кластерний аналіз, дискримінантний аналіз, проста лінійна, ієрархічна лінійна, ієрархічна логістична регресія, аналіз ефектів модерації, моделювання структурними рівняннями. Така велика кількість емпіричних методів, подекуди складних, а деякі з перелічених, якщо й зустрічаються, то рідко використовуються в сучасних українських наукових дослідженнях. Таке різноманіття та множинність даних методів дещо обтяжує роботу, адже їх забагато для дисертаційного дослідження.

3. В ході емпіричного дослідження виявлення дослідження взаємодії стресу та особистісних факторів при хімічній залежності здійснювалось за допомогою особистісного опитувальника, що є прикладом реалізації суб'єктивного підходу у психодіагностиці. Робота б набула більшої наукової ваги, якби вимірювання центрального конструкту можна було б доповнити даними інших психодіагностичних підходів (зокрема, об'єктивного).
4. Основні матеріали дослідження доповідалися на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях до 2018 року. Враховуючи актуальність порушеної наукової проблеми, доречним було б впровадження результатів дисертації на сучасному етапі сьогодення.

Висловлені зауваження не знижують обґрунтованої вище позитивної оцінки дисертаційного дослідження.

Висновок:

Попри висловлені зауваження та побажання, потрібно зазначити, що дисертаційне дослідження Аталісвої Алли Олександрівни «Взаємодія

стресу та особистісних факторів при хімічній залежності» є цілісним і завершеним науковим дослідженням, відповідає основним вимогам, що висуваються до написання кандидатських дисертацій, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.04 – медична психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник,
професор кафедри авіаційної психології
Національного авіаційного університету

Л. М. Литвинчук

професор *Литвинчук Л. М.*
засвідчую
Вчений секретар
Національного авіаційного університету
М. М. Веремський